

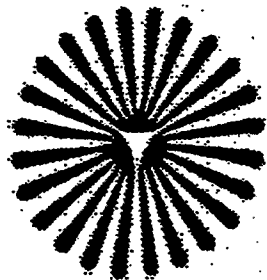
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عَلَّمَ ١٤١٧

١٥٥١٢ ✓

۱ هجده نور
۳۳ دور

دانشگاه پیام نور - کتابخانه مرکزی	
بخش نشریات	
شماره ثبت	۲۶۸
شماره ثبت	۱۱۴
تاریخ ثبت	۸۴/۵/۱۹

دانشگاه پیام نور

مرکز برون مرزی

تاثیر فرهنگ و زبان عامه در غزلیات کلیم کاشانی

پایان نامه:

برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد
در رشته زبان و ادبیات فارسی

کتابخانه مرکزی
دانشگاه پیام نور

۱۳۸۷ / ۲ / ۱۴

مؤلف

میترا پیروزمند

استاد راهنما

سرکار خانم دکتر فاطمه کوپا

۱۳۸۳

زمستان ۱۳۸۳

دانشگاه پیام نور

مرکز برون مرزی

تأثیر فرهنگ و زبان عامه در غزلیات

کلیم کاشانی

برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد

در رشته زبان و ادبیات فارسی

مؤلف

میترا پیروز مند

استاد راهنما

سرکار خانم دکتر فاطمه کویا

استاد مشاور

سرکار خانم دکتر نرگس محمدی بدر

زمستان ۱۳۸۳

تصویب نامه

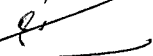
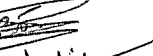
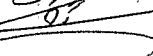
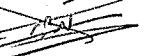
پایان نامه تحت عنوان : تاثیر فرهنگ و زبان عامه در غزلیات کلیم کاشانی توسط
میترا پیروزمند تهیه و به هیات داوران ارائه گردیده است ، مورد تایید می باشد.

درجه ارزشیابی:

نمره :

تاریخ دفاع:

اعضای هیات داوران :

نام و نام خانوادگی	هیات داوران	مرتبیه علمی	امضاء
۱- خانم دکتر فاطمه کوپا	استاد راهنما	استادیار	
۲- خانم دکتر نرگس محمدی بدر	استاد مشاور	استادیار	
۳- استاد ممتحن	استاد ممتحن	استادیار	
۴- خانم دکتر نرگس محمدی بدر	نماینده گروه آموزشی	استادیار	

به نام آنکه هستی از او نام یافت

در آغاز با نیت کسب رضای خداوند متعال در مسیر علم آموزی گام نهادم و حال این پیشرفت و تعالی خویش را مدیون الطاف الهی و توفیقات ربانی می دانم و سر بر سجده شکرش می سایم. حاصل ماهها تلاش خود را به پیشگاه قطب عالم خلقت، پرده نشین حرم ستر عفاف ملکوت، بقیه الله الاعظم ارواحنا لمقدمه الفداء تقدیم می دارم.

و حال دستان گرم و مهربان پدر و مادر گرامیم را می بوسم و برای اساتید محترم که وجود نورانشان چراغ راهم شده، آرزوی سلامتی و تعالی روز افزون دارم.

سپاس گزاری

به نام یگانه بی همتا

با سپاس و حمد به پیشگاه حضرت حق که با دمیدن نفخه قدسی خویش در جنس خاکی آدمی، او را به مقام عالی انسانیت فرا خواند و در پس این مسیر، او را مخیر به انتخاب راه خیر و شر نمود (و هدیناه التجدین).

سلام و درود بر بهترین و برترین آفرینش، گل باغ خلقت، حضرت محمد - صلی الله علیه و اله وسلم - و بر چهارده یاس تربیت یافته این باغ و آن باغبان که آغازین آن سرور احرار عالمیان امیر مؤمنان علی (ع) و آخرین آن قطب عالم امکان، حضرت مهدی (عج) امام حاضر و ناظر بر اعمال عالمیان می باشد.

اساتید، پیشکوهستان، مسوولین محترم دانشگاه و مسوولین و اساتید محترم مرکز برون مرزی جا دارد از زحمات شما و تلاش ها و رهنمودهایتان در این گفتار تقدیر و تشکر به عمل آورده و بنا به حدیث من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق بر زحماتتان ارج نهاده و این نوشته را به شما گرامیان تقدیم نمایم.

در سایه الطاف الهی همیشه پیروز و موید و منصور باشید.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
تقدیم	یک
سپاس‌گزاری	دو
فهرست مطالب	سه- پنج
راهنمای نشانه‌های اختصاری	شش
چکیده	هفت- هشت
کلیات تحقیق	نه
روش تحقیق	ده
مقدمه	یازده- هفده
فصل اول. هند و گسترش زبان فارسی	
۱-۱	علل گرایش شاعران قرن یازدهم به هند و نحوه گسترش زبان فارسی در این سرزمین ۲
۱-۲	۰۱- تشدید روابط فرهنگی ایران و هند به سبب دو حادثه مهم تاریخی
۱-۳	۰۱- عصر صفویه، عصر انحطاط یا اعتلا
۱-۴	۰۱- فصاحت به معنی اعم
۱-۵	۰۱- چه دوره ای را می توان دوره انحطاط نامید؟
۱-۶	۰۱- بررسی ویژگی های سبک هندی
۱-۶-۱	۰۱- تعقید و پیچیدگی
۱-۶-۱	۰۲- مضمون سازی، باریک اندیشی، خیال پردازی
۱-۶-۱	۰۳- ایجاز و اختصار
۱-۶-۱	۰۴- کثرت تشبیهات و استعارات
۱-۶-۱	۰۵- غرابت در تشبیهات و استعارات
۱-۶-۱	۰۶- به کاربردن واژه ها و اصطلاحات عامیانه و الفاظ بازاری
۱-۶-۱	۰۷- کثرت تمثیل و ارسال المثل
۱-۶-۱	۰۸- لفظ تراشی و ترکیب سازی خاص
۱-۶-۱	۰۹- ایهام
۱-۶-۱	۱۰- الهام گیری از تجارب روزمره
۱-۶-۱	۱۱- بیان دعاوی و توجیهات غریب و شاعرانه
۱-۶-۱	۱۲- بیان نوعی درد و شور غریب در غزل

۱۳	۰۱۳-۶-۱ واقعہ گوپی
۱۴	فصل دوم. شرح حال کلیم کاشانی
۱۷	۰۱-۲ مسافرت های کلیم
۱۸	۰۲-۲ مقام و منزلت کلیم در هندوستان
۲۰	۰۳-۲ افکار و اعتقادات کلیم
۲۱	۰۴-۲ دوستان و هم عصران کلیم
۲۲	۰۵-۲ محبوس شدن کلیم
۲۴	۰۶-۲ فراز و فرود شعر کلیم
۲۴	۰۱-۶-۲ خلاقیت ذهنی
۲۴	۰۲-۶-۲ ذهنیت فلسفی
۲۵	۰۳-۶-۲ فرود سخنان کلیم
۲۶	۰۷-۲ سبک سخن سرایی کلیم
۲۶	۰۸-۲ آثار کلیم
۲۷	۰۹-۲ سر انجام کلیم
۲۸	فصل سوم. تاثیر فرهنگ عامه در غزلیات کلیم کاشانی
۳۲	۰۱-۳ آلات موسیقی
۳۳	۰۲-۳ ابزار
۴۴	۰۳-۳ اصطلاحات اقتصادی
۴۶	۰۴-۳ اصطلاحات پزشکی
۴۷	۰۵-۳ اصطلاحات شرعی و فقهی
۵۵	۰۶-۳ اصطلاحات عرفانی
۵۶	۰۷-۳ اطعمه و خوراکی ها
۵۷	۰۸-۳ اعداد
۵۹	۰۹-۳ اعضاء بدن
۶۶	۰۱۰-۳ اعیاد
۶۷	۰۱۱-۳ افلاک و آنچه به آنها پیوسته است
۷۰	۰۱۲-۳ اماکن
۷۳	۰۱۳-۳ اماکن طبیعی
۷۴	۰۱۴-۳ انبیاء
۷۶	۰۱۵-۳ انواع پارچه
۷۷	۰۱۶-۳ انواع تنبیه و مجازات

۷۸.....	۰۱۷-۳	اوضاع طبیعی و جوی
۷۹.....	۰۱۸-۳	باده خواری
۸۳.....	۰۱۹-۳	بازی ها
۸۴.....	۰۲۰-۳	بیماری ها و جراحات
۸۶.....	۰۲۱-۳	پوشش ها
۸۷.....	۰۲۲-۳	حکمت عامیانه
۸۹.....	۰۲۳-۳	حیوانات و پرندگان
۹۴.....	۰۲۴-۳	درختان
۹۵.....	۰۲۵-۳	رنگ ها
۹۷.....	۰۲۶-۳	زراعت و باغبانی
۹۹.....	۰۲۷-۳	شهر ها و کشورها
۱۰۱.....	۰۲۸-۳	ضرب المثل ها
۱۰۲.....	۰۲۹-۳	طعم ها و مزه ها
۱۰۳۰.....	۰۳۰-۳	عقاید عامه
۱۰۵.....	۰۳۱-۳	فصل ها
۱۰۶.....	۰۳۲-۳	گل ها
۱۰۸.....	۰۳۳-۳	گوهر آلات ، عطریات و مواد آرایشی
۱۱۱.....	۰۳۴-۳	گیاهان
۱۱۲.....	۰۳۵-۳	گیاهان دارویی و آنچه به آنها پیوسته است
۱۱۳۰.....	۰۳۶-۳	لوازم و ابزار تحریر
۱۱۵.....	۰۳۷-۳	ماه های قمری
۱۱۶.....	۰۳۸-۳	مشاغل
۱۱۹.....	۰۳۹-۳	موقعیت های زمانی
۱۲۰.....	۰۴۰-۳	واژه ها و تعابیر برجسته دیوان کلیم
۱۲۶.....	۰۴۱-۳	واژه ها و ترکیبات عامیانه
۱۳۵.....	۰۴۲-۳	واژه های درباری و لشکری
۱۳۷.....		نتیجه گیری
۱۳۸.....		فهرست منابع و مآخذ

راهنمای نشانه های اختصاری

شش

نشانه های اختصاری	اسم کامل
غ	غزل
ص	صفحه
صص	صفحات
ج	جلد
کنايات	فرهنگ کنایات
دهخدا	لغت نامه دهخدا
معین	فرهنگ معین
برهان	برهان قاطع
امثال الحكم	شرح امثال و حکم
فرهنگ عامیانه	فرهنگ فارسی عامیانه
بی تا	بی تاریخ
بی جا	نا مشخص بودن مکان

چکیده

نام خانوادگی: پیروزمند

نام: میترا

عنوان پایان نامه: تأثیر فرهنگ و زبان عامه در غزلیات کلیم کاشانی

استاد راهنما: سرکار خانم دکتر فاطمه کوپا

استاد مشاور: سرکار خانم دکتر نرگس محمدی بدر

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد رشته: ادبیات فارسی دانشگاه: پیام نور

مرکز برون مرزی تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۳ تعداد صفحه:

کلید واژه ها: فرهنگ، زبان عامه، شعر، غزل، کلیم.

متن چکیده:

فرهنگ عامه از منابع با ارزش و دست نخورده ای است که در درون آن روح زندگی و فلسفه حیات، جاری و ساری است و احساس و بینش مردم را با یاری گرفتن از نمادها، استعاره ها، رموزها و علایم در قالب الفاظ و در کسوت اعمال و حرکات جلوه گر می سازد و بدین وسیله زندگی پر از رمز و راز و تمثیل و اشاره و کنایه مردم را بازگو می کند.

ادامه چکیده :

در این پایان نامه پس از مطالعه و بررسی غزلیات دیوان کلیم، ابیاتی که به فرهنگ عامه، شیوه زندگی، مشاغل، عقاید عامه، ضرب المثل ها و تعابیر و الفاظ محاوره ای، گیاهان، اصطلاحات فقهی و شرعی، باده خواری، اصطلاحات پزشکی و اقتصادی، اصطلاحات عرفانی، آلات موسیقی، اماکن طبیعی، اوضاع جوی، ابزار و ملزومات زندگی اشاره داشته، استخراج شده است.

در این تحقیق پژوهشی پیرامون تأثیر عقاید و باورهای عامیانه، اصطلاحات محاوره ای، ضرب المثل ها، حکمت های عامیانه و در غزلهای "دیوان کلیم" انجام گرفته است.

کلیم ضمن بهره گیری مفید و ادیبانه از مضامین فوق در اشعار خود در جهت انتقال شعر از مضامین کهنه شده و تکراری به مفاهیم اجتماعی، موفق به پردازش ساده این گونه ترکیبات و واژه ها و بخشیدن بار ادیبانه ویژه ای به این دسته از مضامین شده است، تا آنجا که گویی همه آنها را تجربه کرده و همه آنچه را که می بیند با قلم توانمند خود به تصویر می کشد.

با مطالعه و تحلیل دقیق این غزلیات می توان گفت که: "کلیم خود را در میان خلق دیده و شناخته و هرچه در اطرافش در جریان بوده و یا دیده، تجربه کرده است و همه این اندوخته های گرانبها را در کسوت اشعار نغز به رشته نظم در آورده است."

کلید واژه : کلیم کاشانی، غزل، فرهنگ عامه، ادبیات، زبان.

کلیات تحقیق

سؤال های اصلی تحقیق:

اساسی ترین سؤالاتی که در این پایان نامه مطرح است و هدف از این پژوهش پاسخ گویی به آنهاست، عبارتند از:

- ۱- تأثیر عناصر مختلف به خصوص ویژگی های سبک هندی در غزلیات کلیم به چه صورتی بوده است؟
- ۲- میزان تأثیر زبان و محیط زندگی در غزلیات کلیم چگونه است؟
- ۳- میزان و کاربرد الفاظ و ترکیب های محاوره ای در غزلیات کلیم به چه صورت است؟
- ۴- در اشعار کلیم زندگی عامه مردم چگونه مطرح شده است؟

روش کار

برای انجام این تحقیق، به کتب مختلف اعم از کتاب های مرجع دیوان کلیم کاشانی و یا دیگر کتبی که در زمینه فرهنگ عامه و ورود کلمات محاوره ای به سبک هندی مفید بوده مراجعه شده است. با مطالعه آثار، خصوصاً غزلیات کلیم و تطبیق آنها توانستیم کلیه ابیاتی را که در آن رد پای از فرهنگ و اصطلاحات محاوره ای که در در زبان عامه مردم آن زمان رایج بوده، استخراج کرده و از آنها فیش برداری نماییم.

پس از فیش برداری، به دسته بندی فیش ها پرداخته و شواهد و موضوعات ضعیف را حذف کردیم. سپس با مراجعه به فرهنگ نامه ها و دیگر کتب مربوط به شرح و توضیح موضوعات پرداختیم. پس از شرح موضوعات، شاهد یا شواهدی را در ذیل آن ذکر کردیم. در راستای رسیدن به هدف تعیین شده طرح اصلی این رساله، آثاری چون "دیوان ابوطالب کلیم همدانی" تألیف آقای محمد قهرمان، کتاب "بیدل و سبک هندی" تألیف حسن حسینی، "نقد خیال" تألیف دکتر محمود فتوحی، "گردباد شورجنون" تألیف آقای شمس لنگرودی که سبک هندی و شیوه کلیم کاشانی را مورد بررسی قرار می دهد و "دانشنامه ادب فارسی" به نگارش استاد حسن انوشه و همچنین "پژوهشی در سبک هندی" تألیف احمد خاتمی که مبانی کلی سبک هندی را مورد بررسی قرار می دهد و دیگر کتب مرجع که هر یک اشاراتی در مورد زندگی، عقاید، باورها، افکار، ویژگی ها و ذکر آثار و نقد ادبی وی را داشته اند، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت که با توجه به کثرت تعداد آنها و همچنین جلوگیری از تکرار بیش از حد نام آنها، پس از توضیحات متن اصلی، از ذکر منابع خودداری شد.

مقدمه

مقدمه

در ادبیات فارسی اصطلاح فرهنگ بر حسب زمان (قبل و بعد از اسلام) با مفاهیم مختلفی به کار رفته است:

الف- به معنی دانش و فرهنگ و علم: "به خواستاری فرهنگ کوشا باشید چه فرهنگ تخم دانش است و بر آن خرد است و خرد آرایش دو جهان است."

ب- فردوسی واژه فرهنگ را به معنی و مترادف با دانش و هنرمی داند.

ج- در قابوسنامه واژه فرهنگ مترادف با هنر و به معنی آموختن و به کار بستن آمده است.

د- در کتب جامعه شناسی نیز فرهنگ را به عنوان مجموع ویژگی های رفتاری و عقیدتی اکتسابی اعضای یک جامعه خاص، تعریف کرده، واژه تعیین کننده از این تعریف همان واژه اکتسابی است که فرهنگ را از رفتاری که نتیجه وراثت زیست شناختی است، متمایز می سازد.¹

فرهنگ از دو جزء "فر" و "هنگ" ترکیب یافته است.

۱- "فر" یا "فرا" در فرس هخامنشی و اوستا از پیشاوند هاست به معنی "پیش".

۲- "هنگ" در فارسی به معنی قصد و نیت می باشد.

فرهنگ در آغاز سده چهاردهم هجری شمسی به مفهوم آموزش و پرورش و تربیت به کار می رفته است.^۲ می توان گفت نخستین تعریف نسبتاً کامل و ارزنده از فرهنگ را "ادوارد تایلور" انسان شناس معروف انگلیسی و بنیانگذار انسان شناسی فرهنگی در کتاب معروفش به نام "فرهنگ ابتدایی" ارایه کرده است، وی در این کتاب به تعریف روشن پرداخته است و در تعریف از فرهنگ چنین گفته است:

^۱-در آمدی بر جامعه شناسی، فصل سوم

^۲-پژوهش و بررسی فرهنگ عامه ایران، ص ۹.

”فرهنگ یا تمدن، مجموعه پیچیده ای است که در برگیرنده دانستنی ها، اعتقادات، هنرها، اخلاقیات، قوانین، عادات و هرگونه توانایی دیگری است که به وسیله انسان به عنوان عضو جامعه کسب شده است. وضع فرهنگ میان جوامع گوناگون بشری تا جایی که در اصول کلی قابل تحقیق باشد، موضوعی است مناسب برای بررسی قوانین اندیشه و کنش انسانی.“^۱

ادبیات عامه:

ادبیات عامه در اصطلاح به آثار تخیلی و ذوقی توده مردم که به طور شفاهی و سینه به سینه از فردی به فرد دیگر و از نسلی به نسل دیگر انتقال یافته است، گفته می شود، ادبیات عامه را ادبیات شفاهی، هنر زبانی عامه یا هنر کلامی عامی نیز نامیده اند. ادبیات عامه بخشی مهم از فرهنگ عامه یا فرهنگ مردم هر قوم و گروه اجتماعی و میراث معنوی نسل های گذشته مردم یک جامعه را تشکیل می دهد.^۲

تقسیم بندی ادبیات عامه:

ادبیات عامه به دو صورت نظم و نثر در میان مردم رواج دارد. آثار ادبی عامه را می توان به سه مجموعه بزرگ داستانی، غیر داستانی و نمایش تقسیم کرد:

ادبیات داستانی: (اعم از نظم و نثر)

گونه هایی از ادبیات عامه، مانند قصه، افسانه یا اسطوره و حکایات از دسته آثار داستانی به شمار می آیند. در این گونه آثار سرگذشت واقعی یا افسانه ای شخصیت های بزرگ قومی و دینی، زندگی مردم عادی و پادشاهان، چگونگی رفتار و زندگی جانوران، پیدایش انسان و حیوان و گیاه و نبات و پدیده های طبیعی و چیزهای دیگر، شگفتی های جهان، موجودات تخیلی وصف و بیان می شوند. مهم ترین بخش آثار داستانی را قصه ها تشکیل می دهند.

^۱ - پژوهشی و بررسی فرهنگ عامیانه، ص ۹.

^۲ - (چیستان نامه، صفحه ۱۱)

ادبیات غیر داستانی (اعم از نظم و نثر):

گونه های دیگر ادبیات عامه مانند شعر، چیستان، مثل، لطیفه یا شوخی، آثار طنز، اوراد و دعاها و کنایات و اصطلاحات از آثار غیر داستانی به شمار می روند. توده مردم آرزوها، کاستی ها و افزونی ها، فرازو نشیب های زندگی، اندوه ها و شادی ها، دلدادگی ها، ادعاها، نفرین ها، باورها، اندرزها و معارف و دانسته های خود را کوتاه و فشرده به در غالب آثار ادبی نقل و بازگو می کنند.

ادبیات نمایشی:

آثار نمایشی به آن بخش از ادبیات عامه گفته می شود که شیوه نقل و بیان آنها با نمایش و حرکت و اجرا همراه است. بیان و نمایش این گونه آثار ممکن است همراه با شکل هایی از حرکات موزون اندام های صورت یا دست و بدن، جنباندن یا رقصاندن عروسک، نشان دادن شکل و شمایل های روی پرده یا بازی بازیگران باشد.

مفاهیم و ویژگیهای فرهنگ عامه :

فرهنگ مردم ترجمه کلمه (فولکور) است. این کلمه را نخستین بار "ویلیام جی تامس" باستان شناس انگلیسی وضع کرد و آن را در نشریه انجمن ادبی لندن در تاریخ ۲۲ اوت ۱۸۴۶ به چاپ رساند. کلمه فولکور مرکب است از دو جزء "فولک" و "لر" که اولین کلمه را در فارسی به مردم عامه، خلق و عوام ترجمه کرده اند و بخش دوم را به دانش، آگاهی، دانستنی، معلومات، حکمت و کلماتی از این گونه برگردانده اند. روی هم رفته مترجمان پارسی زبان در برابر فولکور، اصطلاحات فرهنگ مردم، دانش عوام، حکمت عامیانه، معرفت عامه، فرهنگ عامه، فرهنگ قومی و اخلاق عامیانه و توده شناسی و عباراتی از این قبیل آورده اند.^۱

^۱ - چیستان نامه، ص ۱۷.

فرهنگ عامه از منابع با ارزش و دست نخورده ای است که در درون آن روح زندگی و فلسفه حیات جاری است. احساس و بینش مردم را با یاری گرفتن از نمادها، استعاره ها، رمزها و علائم در قالب الفاظ و در کسوت اعمال و حرکات جلوه گر می سازد و بدین وسیله زندگی پر از رمز و راز و تمثیل و اشاره و کنایه مردم را، بازگو می کند.

توجه به فرهنگ عامه در دوران صفویه :

از قرن نهم به بعد به ویژه از دوران صفویه به این طرف به فرهنگ عامه توجه زیادتری مبذول شد. در این زمان افرادی به منظور گرد آوری فرهنگ عامه، به پا خاستند و به گرد آوری مواد گوناگون آن از قبیل آداب و رسوم و امثال و حکم قیام کردند. در این زمان کتاب "جامع التمثیل" هبله رودی نگاشته شد. کتاب "عقاید النساء" موسوم به کلثوم ننه که می توان آن را نخستین کتاب رسمی فرهنگ توده تلقی کرد به رشته تحریر در آمد. داستان "حسین کرد" در این زمان نوشته شد و برسرزبانها افتاد. "رموز حمزه" که داستان دلیری ها و جنگهای حمزه بن عبدالمطلب است در قهوه خانه ها به صورت نقل گفته می شد. فرهنگ ها و لغت نامه های این زمان از اصطلاحات عامه انباشته شد. کشکول ها و مجموعه های این دوره به نشر اندیشه ها، طنزها، محاورات، حکایات و روایات عامیانه پرداختند. در این دوران حرفه ها و مشاغل پدید آمد که با هنر عامه ارتباط داشتند.

از قرن نهم به بعد ادبیات فارسی به میان توده مردم راه جست. مردمی شدن ادب و هنر رواج و رونقی به فرهنگ توده بخشید. اندیشه ها، ظرایف فکری و ذوقیات مردم عامی به ادبیات راه پیدا کرد. ادبیات رسمی از آن مقام رفیع خود فرود آمد و بیش از پیش با افکار و عقاید عامه همگام شد. در قرن نهم شعر عمومیت پیدا کرد. از انحصار طبقه خاص بیرون آمد و در میان همه طبقات از دانشمندان و عامی و عالم دین و امیر و سلطان، ذوق شعر و اشتغال به شاعری دیده می شد. چنان که در میان شعرای این دوره به نام کسانی بر می خوریم که پیشه ورانی کوچک یا کارگرانی حقیر و یا سپاهی بوده اند.

در این زمان بود که ادبیات ترکی رواج یافت و مورد توجه قرار گرفت و حکمرانان ترک زبان ایران به ادبیات ترکی روی آوردند و از آن حمایت کردند. به طوری که پادشاه مشهور

سلسله صفویه، یعنی، شاه عباس، جمع آوری مثل ها و تمثیل های ترکی را اولین وظیفه دانسته است. با گسترش و رسمیت مذهب تشیع، شعرا و نویسندگان به سرودن اشعار و نوشتن کتابهایی در منقبت و مراثی اهل بیت (ع) پرداختند و در قرن نهم اشعار مذهبی اهل تشیع شکفتگی خاصی یافت، چنان که می توان این دوره را به حقیقت آغاز رواج اشعار مذهبی شیعیان خواند.

توجه فراوان پادشاهان صفوی به شعر مذهبی و عنایت عامه مردم به این گونه آثار، باعث شد که شعر از محیط دربار قدم بیرون نهاد و به دست عامه افتاد و گویندگان غزلسرا و مثنوی ساز از ایران دوری جستند و به دربار سلاطین عثمانی و بیشتر به بارگاه شاهان گورکانی هند، روی آوردند.

اندک اندک فرهنگ عامه گسترش یافت و چیزی نگذشت تا تعزیه خوانی به کمال خود رسید و نوحه سرایی رواج قابل ملاحظه ای یافت. اشعار عامیانه از زمان قاجار به بعد رواج فراوان یافت و هر واقعه و قضیه ای تصنیفی را به دنبال داشت که بر سر زبانها بود و بچه ها در کوی و برزن آن را می خواندند. از آثار مهم فرهنگ عامه در دوره قاجار که مورد توجه عامه قرار گرفته است می توان به کتاب "هزار و یک شب" اشاره کرد که ترجمه آن توسط میرزا عبداللطیف طسوجی در آغاز فرمانروایی ناصرالدین شاه به انجام رسید و دیگر داستان "امیر ارسلان" که در شمار داستان های معروف و مورد توجه عامه است که در اواخر سلطنت ناصرالدین شاه نوشته شده است. گوینده این داستان میرزا محمد علی نقیب الممالک و محرر آن خانم فخرالدوله دختر ناصرالدین شاه می باشد. و داستان های دیگری چون "ملک جمشید" و "زرین ملک" نیز نوشته این نویسنده است. از ایرانیان نخستین کسی که با روش غربی به کار تدوین فولکور پرداخت، "میرزا حبیب اصفهانی"، متخلص به "دستان" است. وی که در تحقیق ادبی شیوه نسبتاً جدیدی در پیش گرفته بود در دوره ناصرالدین شاه می زیست و به خاطر دلبستگی به فرهنگ عامه به چاپ دیوان البسه نظام الدین محمود قاری یزدی و دیوان و منظومه "کنزالاشتهای" بسحاق اطعمه و منتخبات عبید زاکانی پرداخت.^۲ و در راس پژوهندگان

^۱ - جیستان نامه، ص ۶۳

^۲ - همان منبع، ص ۷۰